

Анна Покровская

ВЕЛИКИТЕ ПЪТЕШЕСТВЕНИЦИ ПО ПЪТЯ НА ОТКРИВАТЕЛЯ

„Който иска да види гения на човечеството в борбата срещу суеверието и мрака, нека прочете за тези хора, които с развети знамена се устремиха към непознати земи. Човешкият дух няма да намери покой, докато всеки сантиметър от новооткритите земи не бъде завладян и в тях не остане ни една неразрешена загадка“.

Ф. Хансен

Издателство
 ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

- © Анна Покровская
© Превод на български език и предпечатна подготовка
Паритет ООД

Анна Покровская
ВЕЛИКИГЕ ПЪТЕШЕСТВЕНИЦИ.
По пътя на откривателя [биографии];
превод Цветан Бакърджиев, 264 стр.

Жаждата за злато и търсенето на по-добър живот, патриотизмът и чувството за дълг – това са само някои от причините, подтикнали човека по пътя на географските открития. Сред героите на книгата читателят ще срещне Марко Поло, Франсис Дрейк, Вашку да Гама, Джеймс Кук, Николай Миклухо-Маклай, Дейвид Ливингстън, Фритьоф Нансен, Руал Амундсен, Тур Хейердал и др.

Те са проправяли пътеки през непроходими местности, газели са в тресавища, затънали до гърдите в студена вода, замръзвали са в снеговете на полярните райони, задъхвали са се в изнурителните планински преходи, изгаряли са от жажда в пустините на Изтока и Африка. Извършвали са околосветски плавания, без да склонят глава пред куршумите на разбойниците или стрелите на аборигените. Тази книга представлява увлекателен и жив илюстриран пътеводител за историята на Великите географски открития.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-278-0

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД.....	5
Глава 1. Марко Поло (ок. 1254 – 1324).....	17
Глава 2. Христофор Колумб (Кристовал Колон) (1451 – 1506)	27
Глава 3. Вашку да Гама (1469 – 1524)	37
Глава 4. Фернандо Магеллан (Фернан Магальянш) (ок. 1480 – 1521).....	49
Глава 5. Франсис Дрейк (ок. 1545 – 1596).....	61
Глава 6. Джеймс Кук (1728 – 1779).....	73
Глава 7. Александър Хумболт (1769 – 1859)	91
Глава 8. Мънго Парк (1771 – 1806).....	101
Глава 9. Дейвид Ливингстън (1813 – 1873)	117
Глава 10. Николай Пржевалски (1839 – 1888).....	131

Глава 11. Николай Миклухо-Маклай (1846 – 1888)	147
Глава 12. Ърнест Хенри Шакълтън (1874 – 1922)	163
Глава 13. Фритъоф Нансен (1861 – 1930)	179
Глава 14. Робърт Едуин Пири (1856 – 1920)	197
Глава 15. Руал Амундсен (1872 – 1928)	211
Глава 16. Робърт Скот (1868 – 1912)	225
Глава 17. Жак-Ив Кусто (1910 – 1997)	235
Глава 18. Тур Хейердал (1914 – 2002)	247

УВОД

ИСТОРИЯТА НА ГЕОГРАФСКИТЕ ОТКРИТИЯ

Географските открития заемат специално място в историята на човечеството. В тях тясно са преплетени както икономически, така и политически интереси, съпътствани от желанието за нови знания. Географските открития са резултат от стремежа на човека да опознае света, постепенно и неотклонно да изследва своята планета, научавайки все повече и повече подробности за нея и обикаляйки я надлъж и нашир, най-накрая да я види и Космоса.

Целите на откривателите са различни: преселения и войни, преследване на богатства, патриотизъм и чувство за дълг, търсене на по-добър живот, копнеж за опознаване на света, жажда за знания. Може би в нито една друга област от човешката дейност няма толкова интересни личности, както сред хората, посветили живота си на пътешествията. Много имена са забравени, други са известни само на специалистите. Едни са получили заслужена слава, други несправедливо са потънали в забрава. За тях и за техните открития разказва тази книга.

При избора на пътешествениците, включени в повествованието, от огромния списък със знаменити личности са взети под внимание много фактори. Най-важните сред тях са: *тези хора непременно да принадле-*

жат към изследователите на планетата, пътешествията им да са допринесли за развитието на науката или на друга практическа дейност на човека. Именно поради това тук не споменаваме онези, чиито експедиции имат чисто спортен характер.

Няма как да изредим всички велики личности, но историите на тези от тях, които са включени в книгата, разкриват най-важните моменти от епохата на географските открития. Отделните глави ще помогнат на читателя да почувства неповторимата атмосфера на пътешествията. Та нали всяко пътуване е приключение, разкриване на неизвестното, предчувствие за чудо, което не дава покой на душата и я тегли надалече, отвъд бягащия хоризонт, към неповторимата красота а този наш удивителен свят.

Хората никога не са стояли на едно място. Според последните археологически разкрития неандерталците се заселват в Европа преди 200 000 – 100 000 години. През Ледниковия период при своите преселения те достигат земите на съвременен Ирак и Източното Средиземноморие. Преди около 80 000 години в района на Близкия изток първите европейски преселници се срещат с *Homo sapiens*, мигрирали от Африка. Втората миграционна вълна на *Homo sapiens* на север се задвижва отново преди 60 000 – 50 000 години – към Червено море и по-нататък, към района на Индостан, а оттам вероятно и към Австралия. Само след 10 000 – 20 000 години трета вълна от преселници населява Европа. Първите обитатели на съвременна Нова Гвинея и Австралия се появяват преди около 40 000 години.

Цели племена и народи напускат обитаваните от тях райони в търсене на храна, към по-благоприятни за лов, риболов и земеделие земи. Заемат пустеещи територии,

изместват коренното население или се спасяват от нашествениците, а по-късно тръгват на път за размяна на стоки. Но сред тях има и такива, които неудържимо са привлечени от тайните на неизвестния и непознатия хоризонт.

Финикийците са сред най-активните мореплаватели в древността. През 1500 г. пр.н.е. те вече имат колонии в Кипър, Родос и много острови в Егейско море, а по-късно се появяват и по бреговете на Европа и Африка. Маршрутите на плаванията им се простират и много по-надалеч. Предполага се, че са достигнали Индия и островите на Малайския архипелаг. Двадесет века преди Вашку да Гама те плават около африканския континент – от Червено до Средиземно море. За съжаление, финикийците не са оставили писмени свидетелства за своите пътешествия, поради което се знае съвсем малко за техните открития.

Наследниците на древните финикийци – **картагенците**, продължават с овладяването на нови земи и пространства. Античните автори споменават, че през VI в. под водачеството на Галмикон е осъществено плаване по западното крайбрежие на Пиренейския полуостров до Британските острови. Пътешествието продължило около четири месеца. Въпреки мащабността на експедицията за онова време, за нея са запазени твърде бегли сведения. Ето защо за първи принос към зараждащата се географска наука се смятат откритията на **гърците** от елинистическия период. Именно древните елини оставят многобройни писмени извори и така поставят началото на науката география.

Значителен тласък за разширяването на географския хоризонт дават походите на **Александър Македонски**, които откриват пред народите на Средиземноморието необятните простори на Близкия изток, Персия, съсед-

ните на Каспийско море страни и мистериозната Индия. Военните експедиции на Александър Велики, които продължават повече от десет години, са нечуван, почти легендарен подвиг за античния свят.

С натрупването на познания се появяват и учените. Често в еволюцията на идеите относно това какво точно представлявала Земята имат принос и личности, които са доста далеч от географията – философи, математици, астрономи, натурфилософи¹. Според Питагор Земята е с форма на кълбо. А „бащата на философите“ Аристотел заявява, че единствено сферичността на Земята може да обясни различните височини на изгрева на слънцето и звездите в различните райони, както и да обясни защо картината на звездното небе в южните страни е много по-различна от тази в северните.

Един от първите наистина значими учени пътешественици е **Херодот**, който по думите на Цицерон е „баща на историята“. Произхождащ от богато семейство, Херодот не изпитва нужда от средства и пътува из цяла Гърция и Мала Азия, след което отплава към финикийския град Тир. Най-силно е привлечен от Изтока и неговото богато културно наследство. Херодот посещава и Вавилон, но остава поразен от Египет, където прекарва три месеца. Моли да му превеждат различни надписи и разпитва свещенослужителите за историята на Египетското царство. Интересува се не само от живота на фараоните, но и от методите за балсамиране. Измерва в крачки периметъра на основата на пирамидите, като прави специфични математически изчисления. Завръщайки се в Гърция, Херодот споделя знанията си със своите сънародници. Такова е неговото първо пътешествие. Второто му пътешествие е в Мала Азия, откъдето той пристига в Север-

¹ Учение за природата и нейната цялост, чието разбиране и обяснение често има фантастичен характер. – Бел. прев.

ното Черноморие с кораб, преплава Хелеспонт² и достигна Милетската³ колония Олбия в устието на Днепро-Бугския залив. Там се среща с номадските племена на скитите, наблюдава техния бит и обреди, изучава обществения им строй. Третото си пътешествие Херодот посвещава на Балканския полуостров. Обикаля Пелопонес, островите на Егейско море (Делос, Фарос, Закиф и други), пътешества из Южна Италия и северната част на Балканския полуостров. Херодот броди в продължение на десет години (от 455 до 445 г. пр.н.е.) и излага наблюденията си в девет книги, всяка от които носи името на една от музите⁴.

В знаменития си труд „История“ Херодот описва не само историята на много народи, но и етнографските им и етническите особености – черти на лицето, цвят на кожата, дрехи, бит, ритуали, народни символи, начин на живот. До нас са достигнали само фрагменти от неговите творби, тъй като почти цялата литература на елинистическия свят загива при пожара на Александрийската библиотека, оставяйки като наследство на Средновековието само трохи от знанията, които скоро са забравени под натиска на Църквата. Така на хората от Средните векове им се налага наново да опознаят света.

През първата половина на XVI век епохата на Великите географски открития е в разгара си. Нейната кулминация е първото околосветско плаване на Магелан, което предизвиква истинска революция в съзнанието на хората. Светът вече е огромен, единен и достъпен за всеки човек, а самият капитан постига точно това, което желае – обиколил е земното кълбо и завинаги разсейва съмненията относно формата на Земята.

² Старото име на Дарданелите. – Бел. прев.

³ Милетска колония – Милет е древногръцки град на западния бряг на Мала Азия. – Бел. прев.

⁴ Богините вдъхновителки и покровителки на поезията, изкуството и науката. – Бел. прев.

Конкистадорите са основният тип откриватели за времето си. Алчни, жестоки и груби, с огън и меч те преминават през новооткритите земи като бич Божи над главите на хората, оставят след себе си реки от кръв и стотици жертви, осакатяват древни, непознати и нечестиви според техните разбирания култури.

Това е времето на триумфа на Испания, която разширява влиянието си, като завладява все повече и повече нови територии, носещи ѝ злато и скъпоценности.

Към XVII век светът сякаш е преситен от треската за злато и постоянните географски сензации. Настъпва качествено нов етап в изследването на земните простори. Едно от най-важните събития е развитието на топографските проучвания, предизвикано от успеха на математическата география. През 1615 г. холандският математик Снелиус (Вилеброрд Снел) изобретява метода на триангулацията, с който измерва дългата на меридиана между градовете Алкмаар и Берген оп Зоом (Холандия) и точно определя географската ширина на двете точки. Усъвършенстването на часовниците и ъгломерните инструменти предоставя възможност за по-точно определяне на географските ширини и дължини навсякъде по света. Така се създават предпоставки за съставянето на карти, съответстващи на реалното състояние на релефа на Земята.

През XVII в. процесът на изучаване и картографиране на собствени територии обхваща много европейски страни – Великобритания, Швеция, Норвегия, Полша, Русия. Звездата на Испания започва да помръква. Нейна основна грижа вече е да запази заграбеното. Междувременно Португалия тайничко завладява Африка. Нейните мисионери постигат значителни успехи, прониквайки дълбоко във вътрешността на континента.

В процеса на географските открития все по-голямо значение започват да придобиват търговските ком-

пании и особено източноиндийските. Те получават от своите правителства правото да търгуват с Индия и в продължение на два века доминират не само в търговията, но и в организирането на експедиции за откриване на нови територии и начини на комуникация. Източноиндийските компании са три (според броя на страните, които по това време държат първенство в корабоплаването): Нидерландска източноиндийска компания, основана през 1602 г., Британска източноиндийска компания, основана същата година, Френска източноиндийска компания, основана през 1642 г. Повечето от проучвателните експедиции от XVII – XVIII век се финансират и организират именно от тези компании.

Започва активната колонизация на Северна Америка. Французите основат своя колония близо до устието на р. Мисисипи. В същото време англичаните, които пристигат на западния бряг със знаменития кораб „Мей Флауър“ („Майско цвете“), започват да завладяват страната.

В Тихия океан продължава започнатото от испанците търсене на *Terra Australis Incognita* (Непознатата южна земя). Съществуването ѝ се предполага от географи теоретици въз основа на изводите на античните учени. Смята се, че на юг земното кълбо би следвало да е уравновесено от огромен континент. В резултат холандецът Вилем Янсон (Янц) стига до бреговете на Австралия. По пътно са открити и картографирани множество отделни острови и островни архипелази, както и важни протоци.

По същото време в Русия продължава работата по изследването и усвояването на Сибир от т.нар. **изследователи казаци**. Те са държавни служители и събират данъци от покорените народи. В преследване на онези, които отказват да плащат, „изследователите“ проникват все по-дълбоко и по-дълбоко в сибирските земи, придвижвайки се на изток.

Най-характерна черта на пътешествията от XVIII век са научните цели при тяхното организиране. В състава на много експедиции се включват учени, художници и геодезисти, като някои от пътуванията са замислени единствено с научна цел. Така например, доказвайки предположението на Нютон, че планетата е сплескана на полюсите, през 1736 г. Френската академия на науките изпраща две експедиции наведнъж – едната до Лапландия, а втората до екватора, за да бъдат направени всички необходими изчисления.

Все повече се усъвършенстват измервателните инструменти в сравнение с предишния век. През 1731 г. английският астроном Халей изобретява огледален октант за определяне на географските ширини. Новите уреди дават възможност за съставяне на по-реална картина на дадена местност. Оказва се, че дори очерчанията на бреговете на Средиземно море, добре познати от древни времена, са изобразени с големи неточности на старите карти. Затова много държави работят за определяне на възможно най-точните координати на своите територии. Така постъпва например Франция. А през 1739 г. в Руската академия на науките е създаден географски отдел, който през 1745 г. издава първия руски атлас с 19 листа.

Индия, в която по това време пристигат пътешественици от различни националности, става една от най-посещаваните страни. И съответно между европейските държави започва борба за подялба на индийските територии. Страната буквално е наводнена от мисионери, мнозина от които са географи ентусиасти. След завладяването на Бенгалия⁵ през 1764 г. британците започват систематична топографска работа в Индия.

⁵ Исторически и географски регион в североизточната част на Индийския субконтинент, на върха на Бенгалския залив. – Бел. прев.